

Література:

1. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Вплив FinTech на діяльність страхових компаній на фінансовому ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. №1(15). С. 430-438.
2. Central Bank Digital Currency Tracker. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (date of access: 21.10.2025).
3. Кретов Д. Ю., Кретова О. І., Ігнатенко Д. Ю. міжнародний досвід впровадження цифрової валюти центрального банку. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. № 10. С. 63-70.
4. Чернишова О., Возняковська К., Башлай С. Світовий досвід розвитку цифрових валют центральних банків і його впровадження в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33.
5. Baranovskyi O., Zherlitsyn D., Serdyukov K., Sokyрко O. Cryptocurrency market trends and fundamental economic indicators: correlation and regression analysis. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. №3(38). p. 249-261.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
7. Національний банк України. Е-гривня – цифрові гроші Національного банку України. Проект концепції впровадження. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023.pdf.
8. Софієнко Н. Коли з'явиться е-гривня в Україні. Відповідь Нацбанку – Forbes.ua. *Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/news/ne-etichno-pid-chas-viyni-nbu-vidkladae-zapusk-e-grivni-16102025-33401>

УДК 336.7

*Кужелєв М. О., д.е.н., професор,
Мороз М. Р., здобувач
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

РОЗВИТОК БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК СКЛАДОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Поява безготівкових платіжних систем є результатом еволюції грошей, які в ході історії набували різноманітних форм – від повноцінних товарних і металевих до неповноцінних паперових, кредитних та електронних. Ці значні зміни відобразились не лише на зручності й швидкості здійснення платіжних операцій, а й свідчать про трансформацію фінансової системи і безпосередньо впливають на перебіг економічних процесів в світі. Безготівкові розрахунки передбачають здійснення платежів без фізичного використання готівки. Для реалізації таких розрахунків використовуються різноманітні інструменти, серед яких найпоширенішими є платіжні картки, електронні гаманці, інтернет-банкінг, мобільні платіжні додатки, платіжні доручення, а також системи

швидких переказів коштів. Останньою тенденцією стала поява ринку криптовалют, який набуває все більшого значення в економічній діяльності юридичних і фізичних осіб [1].

Світова економіка рухається до повної цифровізації платежів, що формує перспективу безготівкового суспільства. Згідно зі звітом Міжнародного валютного фонду за 2024 рік, лідерами цього глобального переходу є Швеція, Норвегія та Південна Корея, при цьому Швеція має потенціал стати першою країною із повністю безготівковою економікою [2]. Безготівкові платіжні системи певною мірою функціонують у всіх країнах світу, однак ступінь їхнього впровадження та використання суттєво відрізняється. Наприклад, за даними дослідження Merchant Machine, в Румунії понад 70% платежів ще здійснюються готівкою, водночас у Норвегії, навпаки, лише 3% транзакцій виконуються за допомогою готівки [3].

Вплив розвитку безготівкових платежів на економіку відображається в таких проявах:

- зростання швидкості обігу грошей – оскільки електронні платіжні засоби дозволяють здійснювати розрахунки за лічені секунди, без потреби фізичного переміщення грошей, то споживачі можуть оплачувати товари і послуги з будь-якої точки світу, а бізнес миттєво отримує кошти від клієнтів;

- скорочення обігу готівкових грошей, а отже і витрат, пов'язаних з його обслуговуванням. Безготівкові платежі усувають потребу у витратах на друк, транспортування, зберігання та інкасацію готівки;

- безготівкові розрахункові операції концентрують фінансові ресурси у банках. Кошти суб'єктів господарювання – як тимчасово вільні, так і за операціями, переказують на банківські рахунки;

- зменшення тіньової економіки, яка є однією з причин дефіциту державного бюджету. Електронні платежі, на відміну від готівкових, передбачають чітку фіксацію переказу коштів, що ускладнює проведення незаконних операцій та сприяє більшій прозорості економічних відносин;

- розвиток інновацій та конкуренції у фінансовому секторі. Зростання попиту на цифрові платежі стимулює FinTech-індустрію, яка пропонує інноваційні продукти та сервіси, що конкурують з традиційними банками [4]. Це підвищує ефективність ринку, призводить до появи зручніших та дешевших фінансових послуг для споживачів.

Незважаючи на зазначені вагомі переваги розвитку безготівкових платежів, важливо визнати, що цей процес не позбавлений складнощів. Разом із прогресом виникають певні виклики та загрози, які вимагають уважного вивчення та готовності до їх вирішення. Серед них:

- нерівність доступу до засобів безготівкових платежів як виклик для фінансової інклюзії. Перехід до безготівкової економіки створює ризик соціально-економічної сегрегації. Переваги цифровізації фінансової системи стають недосяжними або суттєво ускладненими для верств населення, які мають обмежений доступ до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Дані Світового банку свідчать про існування стійкої кореляції між рівнем доходу та доступом до базових банківських послуг: доросле населення з низькими доходами на 11 відсоткових пунктів рідше володіє банківським

рахунком порівняно з представниками груп з вищими доходами [5]. Для успішної та соціально справедливої трансформації суспільства у безготівковий формат необхідно впроваджувати державні програми, спрямовані на підвищення цифрової та фінансової грамотності, а також забезпечення доступу до базової платіжної інфраструктури, незалежно від доходу чи місця проживання особи.

- ризик порушення конфіденційності даних та їх використання для здійснення шахрайства. Кожен елемент цифрової платіжної інфраструктури є вразливим до кібератак та технічних помилок. Наслідками стають не лише фінансові втрати окремих осіб, а й підірив довіри до фінансових установ та розширення транснаціональних злочинних мереж, що створює загрозу фінансовій стабільності та безпеці споживачів у глобальному масштабі. Наприклад, за даними НБУ, сума збитків від незаконних дій та шахрайських операцій з використанням платіжних карток за 2024 рік в Україні зросла на 37% – до загальної суми 1,1 млрд гривень [6]. Для запобігання цим ризикам необхідно посилювати заходи кібербезпеки на всіх рівнях платіжної системи та впроваджувати суворіші стандарти захисту даних.

- системні ризики та залежність від інфраструктури. Цифрова платіжна екосистема характеризується високим ступенем взаємозалежності структурних елементів. Збої в енергомережах, інтернет-інфраструктурі чи центральних банківських системах можуть спровокувати каскадний колапс усієї платіжної системи. Прикладом такої залежності в Україні є Система електронних платежів Національного банку України. Ця система створена для забезпечення ефективного проведення розрахунків між банками та їх клієнтами в національній валюті в межах країни. Збій у Системі електронних платежів миттєво паралізує роботу банківської системи, унеможливаючи завершення угод, видачу кредитів та фінансування критичних операцій, що може спричинити гостру економічну кризу. Тому доцільно впроваджувати стратегії диверсифікації [7]. Це може включати розвиток альтернативних платіжних інструментів, резервних каналів зв'язку та децентралізацію ключових функцій.

Отже, розвиток безготівкових платежів є одним із ключових елементів сучасної трансформації фінансової системи, що відбувається під впливом технологічного прогресу та глобалізації. Перехід від готівкових розрахунків до електронних не лише спрощує щоденні транзакції, але й забезпечує ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, підвищує прозорість фінансових операцій та сприяє зменшенню тіньової економіки. Водночас такий перехід супроводжується певними ризиками – зростає ймовірність кібератак, витоку персональних даних, технічних збоїв у платіжних системах. Попри ці виклики, цифрові розрахунки мають значний потенціал для подальшого розвитку, адже поєднання інноваційних технологій та надійної захисту даних здатне зробити фінансову систему ефективнішою, безпечнішою та доступнішою для всіх.

Література:

1. Baranovskyi O., Zherlitsyn D., Serdyukov K., Sokyрко O. Cryptocurrency market trends and fundamental economic indicators: correlation and regression analysis. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021.

№3 (38). P. 249–261.

2. International Monetary Fund. IMF Annual Report 2024. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400279607/9798400279607.xml?cid=550222-com-dsp-crossref> (дата звернення: 04.11.2025)

3. The Countries Most Reliant on Cash In 2025: Merchant Machine. *Merchant Machine*. URL: <https://merchantmachine.co.uk/most-reliant-on-cash/> (дата звернення: 04.11.2025)

4. Кужелєв М., Нечипоренко А., Сулима М., Овчарук С., Леонтєва М. Вплив інновацій на фінансову архітектуру національної економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. № 5(64), P. 397–412.

5. World Bank Group. Accounts ownership and Saving, Borrowing and Payments. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex/report/accounts-saving-borrowing-payments> (дата звернення: 04.11.2025)

6. Національний банк України. Кількість випадків шахрайства з картками знизилася, збитки за ними – зросли. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vipadkiv-shahraystva-z-kartkami-znizilasya-zbitki-za-nimi--zrosli> (дата звернення: 04.11.2025)

7. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Вплив монетарних інструментів на ринок праці України в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. №2 (12). С. 135-143. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.64.2025.4878>

УДК 336.7

*Кужелєв М. О., д.е.н., професор,
Рідзель С. О., здобувач
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

У сучасних умовах світової економіки монетарна політика виступає одним із ключових інструментів забезпечення макроекономічної стабільності, контролю інфляційних процесів і підтримання сталого економічного зростання. Глобальні ризики, пов'язані з фінансовими кризами, пандемією, воєнними конфліктами, енергетичною нестабільністю та коливаннями на світових ринках, істотно впливають на функціонування національних економік, не виключенням є й Україна. За таких умов саме монетарна політика стає тим стратегічним механізмом, який дозволяє державі гнучко реагувати на зовнішні та внутрішні шоки, утримувати інфляцію на помірному рівні, підтримуючи рівновагу між економічною активністю та ціновою стабільністю [1].

Через проведення ефективної монетарної політики Уряд має можливість впливати на рівень макроекономічної стабільності, оскільки через операції НБУ